

Rudolf Gottfried

Kallase mälestuspäev

Tänapäevaste rahvuslikes pürgimustes peegelduv teineteise mittemõistmine, lõpuni läbi mõtlemata süüdistamine ning omaenese mina üliaustamine on eesmärkide saavutamise teel oluline takistus. Paraku on sedasama läbi elanud ka meie esimese ärkamisaja tegelased. Lõhe Kirjameeste Seltsis oli esimeseks hingedelaks tollastele püüdlustele. Peame sealt õppust võtma. Rahva liidrid on targad, kuid nad on ka hellad. Möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate algusest teame, et vastuolude tulemus oli kurb. J. W. Jannsen jäi halvatuna voodisse, C. R. Jakobson suri noore mehena, J. Hurt läks ära Peterburi Jaani koguduse õpetajaks. Järgnes Aleksander III venestuspoliitika ja sellega koos ärkamisaja püüdluste häbumine.

Kas oleme nüüdki samal teel? Või oskame tookordsest kogemusest õppust võtta?

Rahvuslikus liikumises on liidrid, kuid nende kõrval on sageli inimesed, kelle tegevus ja nõuanne on edasiminekuteks hädavajalikud. Tänapäeval teame, et liidrite kõrval on nõunikud, kuid esimesel ärkamisajal olid liidrite kõrval nende eesmärgi toetavad sõbrad. Just nõuandjate ja sõprade roll on eesmärgi püüdlusel väga oluline. Praegu pole aeg kirjutada tänastest nõunikest. Küll tahame aga tähelepanu osutada neile meestele, kes seisis Jakob Hurda, Johannes Woldemar Jannseni ja Carl Robert Jakobsoni kõrval.

Täna tõstame neist esile Rudolf Gottfried Kallast, tookordset pastorit-kuldsuud, keda käidi kuulamas kuni 50 km kauguselt.

Tänapäeval on R. G. Kallase tegevust kõrgelt hinnanud meie matemaatikud. Kuuekümnendate aastate algul avaldas professor Ülo Lumiste ajakirjas «Matemaatika ja Kaas» artikli, kus tutvustas Tartu Ülikooli silmapaistvaid matemaatikuid läbi aegade. Nende kõrvale seadis ta aga ka Joosep Kapi, Jakob Tülgi, Juhan Kurriku ja Rudolf Gottfried Kallase, esimeste eesti keelsete matemaatika kooliraamatute autorid. Joosep Kapp ja Jakob Tülk olid mõlemad kirjutanud esimest eesti keelset geomeetriaraamatut, Juhan Kurrik esimest eesti keelset algebraraamatut ja Rudolf Gottfried Kallas esimest aritmeetika õpetamise meetodikat. Kõik need neli meest kuulusid nii Eesti Kirjameeste Seltsi juhatusse kui ka Eesti Aleksandrikooli Peakomiteesse. Paraku polnud ka need neli meest kõike ühte meelt ja 1881. a. Kirjameeste Seltsi «suure lõhe» ajal kuulusid neist kaks koosolekult lahkujate ja kaks kohalejääjate hulka.

Kuidas on lood nende nelja meie mälestuse jäädvustamisega?

Suure-Jaani kalmistul on nimekate Kappide puhkepaik, kus kõrgub Joosep Kapi mälestuseks obelisk. See rajati korjandusest laekunud raha eest juba kaks aastat pärast suurmehe surma, s.o. 1896. aastal. J. Tülk, kes oma viimased eluaastad elas mahajäetult,

maeti Eesti Kirjanduse Seltsi poolt 1918. aastal ning August Kitzberg kuutsus üles asetama tema hauale kuldtähtedega risti. Ajastu ei olnud soodus selle üleskutse järgimiseks, hiljem aga üleskutse unustati. Juhan Kurrik suri 1922. aastal Tartu Maarja koguduse köstriks ja tema hauale püstitati samuti mälestussammas, millega Maarja kogudus andis tema elutööle kõrge hinnangu.

Kui R. G. Kallas 1913. aastal Peterburis suri, toodi tema põrm Tartusse. J. Tülk, J. Kurrik ja R. G. Kallas on maetud samale kalmistule, kus puhkavad J. W. Jannsen ja J. Hurtki. Paraku oli R. G. Kallase haul ainult tagasihoidlik puurist ning J. Tülgi hauda ei ole meile seni enam keegi suutnud näidata.

Eesti matemaatikute eestvedamisel alustatigi korjandust R. G. Kallase hauale väarikama monumendi püstitamiseks. Ta oli mõõdukalt saajandi sõnaosavaim kirikuõpetaja. Teda kutsuti 1883 Otepää kirikusse õnnistama Eesti Üliõpilaste Seltsi sinimustvalget lippu. Tema kui pastori sõnaosavust hinnati kõrgelt nii Valgas, Rõuges kui ka Peterburis, kus ta töötas kirikuõpetajana. Talle tehti 1900. aastal isegi ettepanek asuda Tartu Ülikooli usuteaduse professori ametikohale. Tema kirjutatud matemaatikaõpikute eest anti talle Tartu Põllumeeste Seltsi näitusel 1881. a. kuldau-raha ning 1884. aastal tunnistas Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna nõukogu üliõpilase R. G. Kallase auhmatöö aritmeetika õpetamise meetodika alalt kuldmedalit väärivaks.

17. novembril avatakse kaadi kalmistul R. G. Kallase haul mälestusmärk. See on tehtud Eesti Rahva Muuseumi, Kirjandusmuuseumi, Saaremaa Muinsuskaitse Seltsi, Tartu Saarte Seltsi, Eesti Matemaatika Seltsi, Rõuge ja Tartu Maarja koguduse ja teiste kaasabil ja toetusel, kunstnik on Paul Uibopuu.

Mälestuspäev algab laupäeval, 17. novembril kell 11 jumalateenistusega Peetri kirikus, Raadi kalmistul õnnistatakse mälestusmärk kell 12.30 ning kell 15 on Tartu Opetajate Seminaris mälestusaktus, kus kõneldakse R. G. Kallasest kui kirikuõpetajast, ärkamisaja tegelasest ja koolimatemaatika arendajast. Sõna saavad tuntud kirikutegelane hr. Eenok Haamer, Kirjandusmuuseumi direktor hr. Peeter Olesk, Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt hr. Indrek Tarand ja Eesti Matemaatika Seltsi poolt selle artikli autor.

Et R. G. Kallas oli oma meetodilised töekspidamised ammutanud Tartu Opetajate Seminarist ning et ta oli lähemat aega olnud ka «Vanemuise» Seltsis laulujuhatajaks (st. üks Richard ja Alo Ritsingu eelkäijaid «Vanemuise» koori dirigendina), siis osalevad mälestuspäeval ka «Vanemuise» segakoor ja Tartu Opetajate Seminari naiskoor. Kaastegev on veel 10. keskkooli vilistlaste ansambel.

OLAF PRINTS